

PLURALNI SVET,
UJEDINJENA NAUKA

Bernard Lahire, *Monde pluriel:
Penser l'unité des sciences sociales*,
Éditions du Seuil, Paris 2012

Ana Birešev

Knjiga *Monde pluriel: Penser l'unité des sciences sociales* (*Pluralni svet: Misliti jedinstvo društvenih nauka*) francuskog sociologa Bernarda Laira (Bernard Lahire) najsažetije se može predstaviti kao studija u kojoj se problematizuje pitanje društvenog konteksta. Knjiga se sastoji od Uvoda, četiri središnja poglavlja, Zaključka i Dodatka, iza kojih se kriju tri tematske celine. U prvom delu knjige Lair izlaže svoje viđenje istorije tematizacije pitanja društvene diferencijacije u sociologiji, dok pravu poslasticu predstavlja kritička i temeljna analiza Burdijeove (Pierre Bourdieu) teorije društvenog polja i koncepcije društvenih svetova Hauarda Bekera (Howard S. Becker). Napomenimo da svi koji proučavaju Burdijeove i Bekerove ideje ovde mogu naći neke od najpronijljivijih argumenata kojima se osporavaju njihove slabe tačke i utvrđuju one jake, a to naročito važi u slučaju teorije polja koja je nekako ostala izvan fokusa tumača Burdijeovog dela, uprkos činjenici da u njemu zauzima centralno mesto, što ni Lair ne propušta da primeti. Čitaoci Lairove knjige *Kultura individua* (*La culture des individus*, La Découverte, 2004) možda će biti iznenađeni što je njegov odnos prema Burdijeu u međuvremenu evoluirao i postao krajnje blagonaklon. Što se u čitanju *Monde pluriel* više odmiče, približavanje nekad kritikovanom kolegi postaje sve jasnije. Drugi deo knjige Lair posvećuje traganju za najboljim, čitaj najprimerenijim, postupkom kontekstualizacije i u tome poseže za radovima E. Gofmana (Erving Goffman), A. Sikurela (Aaron V. Cicourel), S. Frojda (Sigmund Freud), P. Burdijea, H. Bekera, L. Boltanskog (Luc Boltanski). Treća celina je nagoveštena drugim delom naslova ovog izdanja i u njoj se mogućnost skiciranja konstitucije globalnog društvenog prostora dovodi u vezu sa trenutnim ustrojstvom društvenih nauka i organizacijom naučnog rada.

291

Na početku, Lair analizira neke klasične sociološke definicije pojma društvenog konteksta, te Burdijeovo shvatanje prakse i polja i Bekerove društvene svetove, da bi se na kraju opredelio za poziciju koju naziva

dispozicionalno-kontekstualističkom. Iako navedenu koncepciju dobrim delom razvija na temelju Burdijeove formule [(habitus) (kapital)] + polje = praksa, Lair je i te kako svestan ograničenja koje njeno doslovno preuzimanje nužno proizvodi (on kritikuje razumevanje *habitusa* kao konzistentnog sistema dispozicija, zatim kontekstualistički ekskluzivizam polja i u više navrata ističe da se svi konteksti ne organizuju uvek u polja). U njegovoj interpretaciji ova formula se pojavljuje u mnogo labavijem vidu, a svi njeni elementi su redefinisani, što u krajnjem ishodu otvara mogućnost izučavanja prostora klasnih odnosa, institucija, organizacija, grupa, ali i pojedinaca i njihovih međusobnih interakcija, pri čemu se insistira na činjenici da pojedinci mogu da se kreću u više različitih konteksta i da pritom njihovo delanje reflektuje prošla i novostečena iskustva, obeležena raznim kontekstima. Ova ideja će biti utkana u nacrt društvenog makrokosmosa koji autor prilaze na samom kraju.

Lair gotovo da ne krije nezadovoljstvo zbog toga što pojedini tvorcii teorijskih modela, u želji da svoje sociološke konstrukcije podignu na viši nivo usiljeno im pridodajući univerzalno važenje, često izlaze iz okvira koje diktira karakter predmeta koji su odabrali da istraže i koje su, na kraju krajeva, sami postavili. Na osnovu segmenata, „parčadi“ društvenog, oni izvode zaključke o društvu uopšte. To, prema mišljenju francuskog sociologa, ne obesmišljava nužno njihove početne namere i istraživački rad, već samo diskredituje ambiciju da se pošto-poto dosegne nivo opšte teorije društva. Osim toga, sami istraživači su, kako primećuje Lair, često i protiv svoje volje dovedeni u poziciju da brane univerzalnu eksplikativnu moć sopstvenih modela. Ovo čini okosnicu zapleta drugog dela rada. Lairov stav po tom pitanju je jasan i kategoričan – u osnovi različitih istraživačkih programa jesu različiti sazajni interesi, oni se na datoj nauci svojstven način prevode u istraživački problem, za čije se razmatranje odabira odgovarajući opseg posmatranja, nivo analize i konkre-

tan tip predmeta ispitivanja. Dalje od toga ne treba ići, ni u primeni ni u analizi istih.

Možda je od ovako jednostavno postavljene teze (i zahteva) zanimljiviji način na koji je Lair obrazlaže – kroz korektan, sveden, ali precizan i efekatan, dijalog sa nekim od najvećih imena savremene društvene teorije. Na tapetu su se, između ostalih, našli: Pjer Burdije sa svojom teorijom polja, Hauard Beker i njegova teorija svetova, interakcionisti, pre svih Gofman, čije se analize navode kao redak primer epistemološke čestitosti i teorijske skromnosti, Lik Boltanski i njegova na situacije usredsređena sociologija kritike, a usput su pomenuti i drugi sociolozi koji su svojim proučavanjima diferencijacije društva ostavili traga u istoriji discipline. Sve njih Lair procenjuje na osnovu toga kako su se odnosili prema pitanju društvenog konteksta, kako su definisali taj „problematičan ali za sociologe neizbežan pojam“ i da li su zaključke izvedene na osnovu proučavanja određenih jedinica društvenog ekstrapolirali na širi društveni plan. Lair smatra da nijedan od ponuđenih modela, i pored očiglednih slabosti (oni nužno nešto ispuštaju iz vida jer, i da hoće, ne mogu da zahvate sve aspekte, nivoe, dimenzije društva), ne treba u potpunosti odbaciti. Francuski sociolog naglašava da se svaki model izgrađuje oko drugačijeg predmeta, koji diktira obuhvat, ravan analize i tip kontekstualizacije, i da stoga ne može biti razmatran van date koncepcije konteksta (stanovište relativističkog nominalizma). Ipak, on insistira da svaki na svoj način *otkriva* kompleksne društvene procese i tvorevine (realizam i naučni racionalizam), ali pošto pruža parcijalnu sliku sveta, obeleženu odabranom teorijskom perspektivom, poželjno bi bilo objedinjavanje svih pristupa koji su dokazali svoju opravdanost i analitičku snagu. Ovu ideju Lair pokušava da realizuje kroz šematski prikaz globalnog društvenog prostora i svih njegovih mogućih nivoa, te njihovih prožimanja, koji nalazimo u Dodatku na kraju knjige, kombinujući pritom tri teorijska uporišta – Burdijeovu teoriju polja, Bekerovu koncep-

ciju društvenih svetova i interakcionistički pristup. Pored komentara upućenih ranije pomenutim autorima i njihovim teorijama, ovo smelo i originalno združivanje tri sociološka pravca kako bi se kompletirala stvarna slika društvenog sveta, predstavlja najvredniji teorijski doprinos Lairove knjige. Kroz pomenute šeme autor nastoji da uvaži kako vertikalnu strukturisanost društva (primarna je podela na više, srednje i niže klase, od kojih se potom svaka deli na temelju pola, starosti i, tamo gde je to relevantno, etničke pripadnosti) tako njegovu horizontalnu diferencijaciju na pojedine domene aktivnosti (umetnost, nauka, politika, ekonomija, itd). Prema toj postavci jedinice analize poput institucija i mikrogrupa mogu se locirati i izučavati unutar klasa, ali i unutar jednog polja, ili istovremeno u više polja, kao što mogu biti transklasne, poput pojedinih preduzeća, sportskih društava ili društvenih mreža. Takva šema ujedno pokazuje i gde se mogu javiti interakcije pojedinaca koji se kreću unutar i između različitih konteksta.

Međutim, postoji još jedan dragocen momenat knjige *Monde pluriel*, koji se može učiniti izuzetnim samo poznavaoicima njegovih dosadašnjih radova. Lair se, neobično u odnosu na njegove prethodne publikacije, predstavlja čitalačkoj publici i kao angažovani, po tonu reklo bi se veoma revoltirani, intelektualac. U Zaključku, u kojem problematizuje društvenu podelu naučnog rada, njegovo bavljenje društvenim kontekstima dobija obrt dostojan najboljeg trilera. Lair najpre kritikuje disciplinarni etnocentrizam društvenih nauka i zatvaranje za saznajne učinke drugih disciplina zbog toga što smanjuju mogućnost uvida u opšte principe po kojima svet funkcioniše. Jednako loša je i hiperspecijalizacija, koja prema njegovom mišljenju takođe otežava konstruisanje globalnog društvenog prostora, a koju Lair dovodi u vezu sa sve učestalijim fokusiranjem na male teme i porastom interesovanja za empirijska istraživanja, generalno niskim teorij-

skim ambicijama onih koji ih vode, većim mogućnostima koje ona pružaju u pogledu ostvarivanja originalnih naučnih rezultata (i stoga pogodnih za sticanje instant priznanja), kao i sa nastojanjima da se po tom načelu uredi doktorske studije i da se što više skрати rok za izradu disertacije. Lair se takođe protivi i rigidnom akademskom profesionalizmu, koji se pre svega ogleda u sve oštrijem zahtevu da istraživački rad bude precizan, zbog čega se istraživači fokusiraju na male projekte u kojima mogu da se koriste oprobanoj metodologijom, ali najveću opasnost prepoznaje u današnjem redefinisaju tog profesionalizma, koje podrazumeva brzinu, visoku produktivnost, trku za prostorom u vodećim naučnim časopisima, što sve za posledicu ima da se igra na sigurno i da se produkt prilagođava očekivanjima, usko naučnim i ideološkim. Kada nove principe ustrojavanja naučnog polja kritikuje neko poput Laira, koji iza sebe ima dvadeset knjiga i neka od najviših priznanja koje je u Francuskoj moguće dobiti za svoj naučni rad, onda to svakako ima posebnu težinu. Zaključno poglavlje stoga može biti posebno zanimljivo onima koji se bave transformacijom univerziteta i nauke i njihovom ulogom u savremenom društvu.

Recimo samo na kraju da *Monde pluriel* možda nije najbolja knjiga preko koje čitalac treba da se upozna sa radom ovog francuskog sociologa. U njoj je originalnost i inovativnost Lairovih ideja ostala u senci njegovih izvanrednih čitanja socioloških klasika i kolega savremenika. Srećom pa je tu ostalih devetnaest naslova (nažalost, nijedan nije preveden kod nas). Ipak, za sve istraživače koji su posvećeni ideji kolektivnog naučnog rada na otkrivanju strukture i dinamike društvenog univerzuma, ona može biti vrlo podsticajna. A za one koje više zanima konkretno angažovanje od unapređivanja teorije, i čije će se upoznavanje sa Lairom završiti ovim prikazom, evo adrese koju sâm Lair preporučuje u završnici svog rada: <http://slowscience.fr/>.

